

הספרים נעלמו,

הספריות פורחות

חלל עיון משופץ בבית אריאלה. התקרה מכניסה יותר אור, המרחב בין המדפים גדל

נעמה ריבה

צילום: תומר אפלבאום

“הספריות היום הופכות ממקום של ספרים למקום של אנשים”, אומרת מנהלת בית אריאלה, מרים פונר, בסיום שנת חנו עורכים בספרייה עם סיום השבוע לב הראשון והמתמשך של השיפוץ בבניין. “הן משנות את צורתן, הן פורחות וציבוריות כמו גם האוניברסיטאיות”. על שיפוץ המבנה מופקד משרד האדריכלים מייזליץ כסיף שתיכננו את שיקום נמל תל אביב ואת הטיילת המחודשת בחוף תל אביב. השלב הבא של השיפוץ יסתיים בסוף 2017 והשלב האחרון – במהלך 2018. עלות הפרויקט כולו היא 55 מיליון שקלים. השינוי שפונר מציינת נוגע לצד הפיזי וגם התוכני. בעבר היו הספריות מקום מסוגר למדי שמועד בעיקר להשאלת ספרים, וקצת לעיון במקום. היום, בעקבות המהפכה הדיגיטלית והשינוי באופן צריכת המידע, אין לרוב האוכלוסייה, בוודאי לא לצעירים

שבה, צורך בספר כדי לרכוש מידע. אלא שבמקביל למהפכה הדיגיטלית לית מתרחשת בעולם מהפכה עירונית: רוב האנשים היום חיים בערים והם מחפשים חללי שהייה למפגשי עבודה ולימוד. הספריות ברחבי העולם מתחילות לתת מענה לצורך זה והן הופכות למרחב שהייה ציבורי מרכזי בעיר. במקביל לכך, גם הארכיטקטורה רה שלהן משתנה: קומת הקרקע הופכת לשקופה ומזמינה יותר, והיחס בין הספרים ואולמות התצוגה שלהם לבין מרחבי השהייה של המבקרים – השתנה לחלוטין. פונר מציינת עוד כי הספריות ברחבי העולם הן למעשה המקומות הציבוריים המקורים היחידים בעיר שפתוחים לקהל ללא תשלום. “כל אחד יכול לשהות פה. אם את מגיעה מחוץ לעיר ויש לך משהו בערב ומשהו בבוקר – את יכולה לבוא לספרייה להיות בה לאורך זמן. יהיו כאן גם כל מיני סוגים של מקומות שהייה. היום אנשים מחפשים גם מקומות שאפשר לשבת בהם בשקט, כי רוב

המקומות לא שקטים וחלק מהאולמות אינם שקטים”. גם אורן וינברג, מנהל הספרייה הלאומית בירושלים, שמשכנה החדש נמצא בבנייה, מדבר על שגשוג מפתיע: “הספריות היום נמצאות בפריחה מטורפת. הן מקום שמאפשר השראה ויצירה והתוכן שהן מספקות הוא רק אחד השימושים”. וינברג מוסיף כי בערים שיש אליהן הגירה גדולה משמשות הספריות גם כמקום לאוכלוסיות חלשות יחסית. “הן נותנות מענה לצרכים כמו חיפוש עבודה והתמודדות עם ביורוקרטיה, ומצליחות לגוון מאוד את היצע השירותים שלהן”. באופן גס ניתן לחלק את בנייני הספריות לשני סוגים: האחד, כאן לה הממוקמים בבניינים חדשים יחסית, דוגמת הספרייה הציבורית המרכזית של אמסטרדם שנפתחה ב-2007 וחללי השהייה שלה משקיפים אל המים. הסוג השני הוא מבנים ותיקים שעוברים התחדשות, כגון הספרייה הציבורית של ניו יורק. לפני מספר חודשים

פרסמה הספרייה בניו יורק את ההדמיות לחידוש המבנה שלה (Mid-Manhattan Library) ברחוב 40 פינת השדרה החמישית. את שיפוץ המבנה, שהוקם בשנות ה-70, יתכנן משרד MECANOO ההולנדי בעלות של 200 מיליון דולר, והעיצוב החדש יגדיל את השטח הציבורי ב-35 אחוזים. “זה יהיה מודל לאיך ספריות יכולות לחזק קהילות באמצעות ספרים, שיעורים שיערכו במקום ותוכניות לקהלים”, אמר אז נשיא הספרייה, טוני מרקס.

החשק ללמוד התגבר
הספרייה התל אביבית נוסדה עוד בטרם הוקמה העיר (את סיפור הקמתה ריכז משרד האדריכלים העכשוויים במצגת). היא נחנכה ביפו ב-1886 על ידי אגודת “עזרת ישראל”, שיוזמה בין השאר את בניית בית החולים היהודי ביפו ואת שכונת נווה צדק. מעונה הראשון של הספרייה היה בבית

בית אריאלה (למעלה) והדמיה של המבנה אחרי השיפוץ: ארבע שמשות גדולות הפונות אל הכיכר במקום ארבעה קירות
הדמיה: מיזליץ כסיף אדריכלים

המשך מעמ' 1

אליעזר רוקח, שהיה ממקימיה, והיא נקראה "בית עקד ספרים". בשל קשיים כספיים נסגרה הספרייה ונפתחה מחדש ב-1891 על ידי לשכת בני-ברית ביפו ושמה היה לשכת "שער ציון". משכנה היה ברחוב בוסטרוס, שהיה אז מרכז העסקים של יפו ובו שכנו גם ועד חובבי ציון.

לחייב בחשבון את מספר הכרכים הנוספים ולתכנן את הספרייה כך שתוכל בבוא היום להכיל כמיליון וחצי או שני מיליון ספרים. כיום יש בספרייה 383,196 ספרים. על התאורה כתב לופנפלד: "הבניין כולו מואר באור טבעי, החודר דרך ארובות אור אנכיות וחצרות פני-מיות. לאולמות הקריאה ולאולמות ההשאלה חודר אור מצפון. ארובת אור מאירה גם את הבניין המרכזי". בפועל, ארובות האור חופו בירי-עות אסבסט שחסמו את האור במהלך עבודת התכנון, עיינו האדריכלים בתוכניות המקוריות וגילו את ארובות האור, הסירו את האסבסט במהלך השיפוץ, חשפו את הארובות ואפשרו כניסת אור. כמו רוב בנייני התקופה, תכננו לופנפלד וגמרמן בניין סגור כלפי חוץ ונפתח אל חצרות פנימיות, אבל שלא כמקובל בתל אביב, הבניין צופה באבן. לופנפלד: "זוהי אבן חול מאזור ראש הנקרה, שצבעה חום-אוקר והיא מכילה שבלולים. כיוון שגושי האבן נלקחו מהים לא ייתן הזמן בה את אות-תיו. האבן משווה לבניין אופי מיוחד של מבנה איתן ונצח".

יפרה את כל המתחם

העבודה על השיפוץ העכשווי של ספריית בית אריאלה החלה כבר ב-2010 והיתה חלק מתכנון שלם למתחם התרבות במקום, שכולל גם את מוזיאון תל אביב לאמנות, את בית האופרה ואת תיאטרון הקאמרי – מספרת האדריכלית גנית מיזליץ כסיף, מהמ"שרד האחראי לשיפוץ. "זיהינו במקום מקבץ מבני תרבות שהוא יחיד בהיקפו בישראל, אבל למרות המרחב הציבורי המאוחד החללים בין הבניינים היו ריקים. זיהינו גם שהמיקום המרכזי של בית אריאלה

במתחם הופך אותה למין 'מכה' של המקום, לבניין מרכזי שהכל סובב סביבו מבחינה מרחבית, ולכן אמרנו שהמבנה הזה צריך להיפתח לסביבתו ולהזין את כל המתחם". לפיכך הציעו האדריכלים שהספרייה היא שתטופל ב"פעמימה הראשונה" במתחם. "המחשבה היתה שצריך לפתוח את החזיתות ולחשוף את מה שקורה בתוך הספרייה, כצעד ראשון להחייאת המתחם כולו".

צילום: מוטי מילרוד

לכיוון גן דובנוב ורחוב דפנה – שם מקודמת תוכנית בניו גדולה. מיזליץ כסיף מחדדת את דב"ריו של דוד ומציינת כי רבים מהמבנים שתוכננו בשנות ה-60 וה-70 לא התייחסו למרחב הציבורי. ה"אדריכל היה מתכנן את הבניין ואדריכל הגוף היה מקטש את הסביבה. היום אנחנו מבינים שהדבר הכי מעניין והכי חשוב בתכנון הוא הממשק בין הבניין לסביבתו". כדוגמה למתחמים דר"מים שעברו שדרוג היא מציינת את הלינקולן סנטר בניו יורק, שבו הוצב במרכז המתחם גג ירוק המושך קהל לרחבה הפנימית, או התיאטרון הלאומי במתחם התרבות בגדה הדרומית של לונדון שגם בו עוברים הבניינים ריענון, גם בבניין עיריית תל אביב עברה קומת הקרקע שדרוג.

ספריית עיצוב כולל חלל למעצבים, חללי עבודה לקבוצות קטנות שיכולים לשמש גם חדרי ישיבות בהרשמה מראש, חדר סדנאות כתיבה וחדרי יעץ לקהל הרחב.

בסיוור בחללי ההשאלה שכבר שופצו מסבירה מיזליץ כסיף כי עיקר עבודתם כעת הוא באר"גון מחדש של הפונקציות והורדת קירות. "אנחנו מנסים להנגיש ולחבר בין כמה שיותר חללים בספרייה". לדבריה, הם רצו לש"מור על רוח המקום, ולה עצמה יש קשר אישי לבניין ולסגנון. "לופנפלד היה חבר של אבא שלי והתייחסנו לבניין בכבוד ואהבה, אבל התאמנו את הצרכים העכש"ויום למבנה. רעיונות שלופנפלד העלה, כמו הרצון להתבודד ולה"תנתק מהסביבה – השתנו. היום אנשים רוצים לשבת יחד".

באילו אלמנטים קיימים השתמשתם?

"הדגש היה על חשיפת יופיה המוקפד של עבודת הבטון החשוף, ניקיון של התוספות המיותרות ובכמה מקומות מיחזור של חלקים מקוריים, כמו במדפים שעוצבו על ידי "סטודיו יוביקו" מפרטי נגרות שפורקו במהלך העבודות".

עד כמה השאתם את האגו בצד בפרויקט הזה?

"הוצאנו את הבניין מהנפט" לין ואיוררנו אותו. הכנסנו עוד אור וקלילות שמאפשרים לו לא"רח קהל. אלו בניינים שנבנו באיכות גבוהה, היום כבר לא יצקים ככה בטון ולא משקיעים כך במבני ציבור. בעדינות אפשר לנקות את עקבות היושן וליצור בהם אווירה מיוחדת שמשלבת איכויות ישנות ויפהפיות עם רוח עכשווית. השתדלנו לעבוד עם חומרים נכונים כדי לרענן את המקום, ולחבר את האנשים אל הבטון החשוף".

תשובות

1. אנשי סדום וגם פרקרוסטט נהגו לקצוץ אנשים או למתוח אותם כדי "להתאימם" לאורך מיטה ("מיטת סדום").
2. מאוחר יחסית, ב-1971.

האדריכלית גנית מיזליץ כסיף מהמשרד המשפץ: "המחשבה היא לפתוח את החזיתות ולחשוף מה שקורה בתוך הספרייה, כצעד ראשון להחייאת כל המתחם"

במסגרת שיפור היחסים בין בית אריאלה לסביבתו, תיפתח החזית הפונה לרחוב שאול המלך וישונו בה ויטרינות של זכוכית כחלק מהפטישי שייחשף גם הוא לרחוב. בחלק זה של הספרייה ימוקם "הסלון העירוני" – מקום שיהיה ניתן לשהות בו עד שעה מאוחרת ויהיה פתוח לקהל הרחב שמחפש מקום לעבודה ומפגש. גם החזיתות הפנימיות של הסלון יהיו שקופות, כך שגם מי שמבקר בלובי הספרייה יזהה את הסלון העירוני. בנוסף, ייפתחו מרחבת הכניסה של הספרייה עוד פתחים אל הכיכר שבין הספרייה למוזיאון, ובית קפה ימוקם בחזית הפונה לאותה כיכר. לצד השרד הפיזי, יודגש הפן הטכנולוגי של הספרייה באמצעות מאגרי מידע שאינם נגישים מהמ"חשב הביתי. עוד תוספות:

הספרייה של אמסטרדם. חללים משקיפים למים צילום: ניו יורק טיימס

גג ירוק במתחם לינקולן סנטר בניו יורק צילום: ביאטריס דה גאה/NYT